

Association Between Breastfeeding Attitudes and Depression Risk of Mothers in COVID-19 Pandemic COVID-19 Pandemisinde Annelerin Emzirme Tutumları ve Depresyon Arasındaki İlişki

Zehra Baykal Akmeşe¹

Abstract

Objective: The aim of this study is to determine the level of breastfeeding attitude and its association with risk of depression among mothers during the COVID-19 pandemic.

Methods: In the cross-sectional analytics study, the minimum number of samples to be reached was calculated (n=327). Data were collected from 393 mothers with the Google survey method. Questionnaire Form, Edinburgh Postpartum Depression Scale (EPDS) and Infant Feeding Attitude Scale (IFAS) forms were used as data collection tools. Variables related to socio-demographic characteristics are shown by number and percentage distribution. The effects of categorical variables, which are thought to affect the mean scores of EPDS and IFAS, were evaluated with t-test and chi-square analysis in independent groups. The relationship between the mean scores of the scale is shown by the correlation coefficient. $p < 0.05$ was considered significant.

Results: The mean IFAS score was 65.54 ± 6.74 , and the mean EPDS score was 10.70 ± 6.25 . IFAS scores of mothers at risk for depression (64.78 ± 6.85) were found to be significantly lower ($p < 0.05$) than mothers who were not at risk for depression.

Conclusion: In the COVID-19 pandemic, it was determined that the breastfeeding attitudes of mothers at risk for depression were lower than those of mothers who were not at risk for depression.

Keywords: COVID-19, breastfeeding attitude, infant feeding attitude, depression.

Özet

Amaç: Bu araştırmanın amacı, COVID-19 pandemisinde annelerin emzirme tutumları ve depresyon arasındaki ilişkinin belirlenmesidir.

Yöntem: Kesitsel analitik tipte tasarlanan çalışmada, ulaşılmaması gereken en az örneklem sayısı hesaplanmış (n=327), 393 anneden Google anket yöntemi ile veri toplanmıştır. Veri toplama araçları olarak Anket Formu, Edinburgh Postpartum Depresyon Ölçeği (EPDÖ) ve Bebek Beslenmesi Tutum Ölçeği (BBTÖ) formları kullanılmıştır. Sosyo- demografik değişkenler için sayı ve yüzde değerleri kullanılmıştır. EPDÖ ve BBTÖ puan ortalamalarını etkileyebileceği düşünülen kategorik özellikteki değişkenlerin etkisi bağımsız gruplarda t testi, ki kare çözümlenmesi ile değerlendirilmiş, ölçek puan ortalamaları arasındaki ilişki korelasyon katsayısı ile gösterilmiştir. $p < 0.05$ anlamlı kabul edilmiştir.

Bulgular: BBTÖ puan ortalaması 65.54 ± 6.74 , EPDÖ puan ortalaması ise 10.70 ± 6.25 olarak saptanmıştır. Depresyon açısından risk taşıyan annelerin BBTÖ puanları (64.78 ± 6.85), depresyon riski taşımayan annelere göre anlamlı olarak ($p < 0.05$) daha düşük saptanmıştır.

Sonuç: COVID-19 pandemisinde depresyon açısından risk taşıyan annelerin emzirme tutumlarının, depresyon riski taşımayan annelere göre düşük olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, emzirme tutumu, bebek beslenmesi tutumu, depresyon.

Geliş tarihi / Received: 16.04.2023 Kabul tarihi / Accepted: 19.08.2023

¹ Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü

Address for Correspondence / Yazışma Adresi: Zehra BAYKAL AKMEŞE, E.Ü. Karşıyaka Suat Cemile Balcıoğlu Yerleşkesi, Anadolu Cd. No:358, 35575, Karşıyaka/İzmir

E-posta: : zehra.baykal@ege.edu.tr Tel:+ 90 554 885 40 05

Baykal Akmeşe Z. *Association Between Breastfeeding Attitudes and Depression Risk of Mothers in COVID-19 Pandemic.*

TJFMPC, 2023; 17 (3) : 426-435

DOI: 10.21763/tjfmpe.1284075

Giriş

Depresyon, dünya çapında 350 milyon insanın sağlığını etkilediği tahmin edilen ciddi bir duygu durum bozukluğu olmakla birlikte, doğum sonrası dönemde ise tüm annelerin %10-15'ini etkilediği tahmin edilmektedir.^{1,2} Doğum sonrası dönemde hormonal ve fizyolojik değişikliklerin neden olduğu düşünülen, ciddi bir ruh sağlığı sorunu olan depresyonun, görülme sıklığı %7-33 arasında değişmektedir.¹⁻³ Doğum sonrası depresyonun yaygınlığı ve anne sütüyle besleme uygulamalarına etkisi konusunda yapılan araştırmalarda, psikopatoloji öyküsü, gebelik sırasındaki duygusal bozukluk, kötü evlilik ilişkileri, yetersiz sosyal destek ve stresli yaşam olaylarının doğum sonrası depresyon gelişimi için birincil risk faktörleri olduğu belirtilmektedir.^{1,4,5}

Dünya Sağlık Örgütü, yenidoğan sağlığının korunması ve yükseltilmesi için doğum sonrası dönemde ilk altı ay sadece anne sütü ile altıncı aydan sonra ise ek besinlerle birlikte, en az iki yaşına kadar anne sütü ile beslemenin sürdürülmesini önermektedir. Bununla birlikte, pandemi gibi olağan üstü durumlarda mümkün olduğu kadar anne sütü ile besleme çabasının sürdürülmesi ve ilgili önlemlerin alınması gerektiğini vurgulamaktadır.⁶ Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü ise, yayımladığı bildirmede anne sütünde virüse rastlanılmadığını, annenin bilgilendirilmesi ve el hijyenin sağlanması, tıbbi/cerrahi maske takılması, meme başı temizliğinin yapılması gibi önlemlerin alınmasının ardından, bebeğini anne sütü ile emzirebileceği önerilmiştir.⁷ Araştırmalar COVID-19 ile enfekte annelerden doğan bebeklerin mümkünse emzirilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁸⁻⁹ Emzirme yoluyla COVID-19 annelerinden bebeklerine enfeksiyon bulaştırma risklerine ilişkin mevcut kanıtları incelemek amacıyla yapılan bir incelemede, COVID-19 pozitif annelerden alınan anne sütü test numunelerinde virüsün saptanmadığı, bebeklere COVID-19 teşhisi konulan vaka raporlarında, hastalığın anne sütüyle mi, doğrudan temas yoluyla mı yoksa doğum yoluyla mı bulaştığı konusunda belirsizlik olduğu belirtilmiştir. Yanı sıra viral antikörlerin, COVID-19 pozitif annelerin anne sütü yoluyla yenidoğana pasif olarak geçebileceği ve çocuğa bağışıklık kazandırabileceği belirtilmiştir.¹⁰ Buna karşılık COVID-19 pandemisinde doğum sonrası dönemde olan kadınların bebeklerine virüsü bulaştırma korkusundan dolayı emzirmeye ilişkin olumlu tutumlarının etkilendiği düşünülmektedir.^{11,12} Türkiye'nin güneyinde bir ilin devlet hastanesinde yapılan bir çalışmada, kadınların %90'ının emzirirken endişelendiği saptanmıştır.¹³ Tekirdağ'da yapılan bir araştırmada ise, COVID-19 pozitif olan, annelerin %35.3'nün bebeklerini sadece formül mama ile beslemeyi tercih ettikleri, sadece %17.6'sının bebeklerini tek başına anne sütü ile beslediği saptanmıştır.¹⁴ İnanç ve bilgiyi kapsayan emzirme tutumu, kadınların kendi emzirme davranışlarını geliştirirken duygu, düşünce ve davranışlarını ifade etme biçimi olarak tanımlanmaktadır.¹⁵ Çalışmalar, olumlu tutuma sahip olan annelerin emzirme konusunda oldukça bilgili olduğunu ve bebeğini emzirmeyi hedeflediğini ortaya koymuştur.¹⁶⁻¹⁷ Bununla birlikte, stresli ve depresif annelerin emzirmeye yönelik öz tutum ve öz yeterliliklerinin daha düşük olduğu bildirilmiştir.^{18,19} Yine sürekli kaygının ve depresyonun annelerin emzirme tutumunu azalttığı belirlenmiştir.²⁰ Bu nedenle, doğum sonrası dönemde depresyon yaşayan annelerin emzirme eğilimlerinin, öz yeterliliklerinin ve emzirme davranışlarının olumsuz yönde değiştiği belirtilmektedir.^{18,21,22}

Tüm dünyayı çok kısa bir süre içinde etkisi altına alan Koronavirüs Hastalığı (COVID-19), doğum sonrası dönemde ki kadınlar için de ciddi bir stresli yaşam olayı olmuştur.²³ Koronavirüs yayılma hızı, şekli, yol açtığı komplikasyonlar ve morbidite oranları nedeniyle ciddi sosyal ve psikososyal zorlukların ortaya çıkmasına neden olmuştur.^{24,25} COVID-19'a yakalanma ve bebeklere bulaştırma korkusu ve uygulanan önleme politikaları nedeniyle, annelerin kaygı ve stresi artmış, emzirme oranı etkilenmiştir.²⁶⁻²⁸ Doğum sonrası dönemde dezavantajlı grupta olan emziren anneler, doğru ve güvenilir bilgi gereksinimi karşılanmadığında emzirmeyi sonlandırabilme ve doğum sonu depresyon gibi daha ciddi sorunlara yol açabilecek risklerle karşı karşıya kalabilmektedir.^{29,30} Birinci basamak sağlık hizmeti sağlayıcılarının, emzirmeyi teşvik etmelerine yardımcı olmak için emzirmeye yönelik tutum ve depresyon durumunun değerlendirilmesi ve ilişkili faktörleri dikkate alması çok önemlidir. Bu nedenle, bu araştırma COVID-19 pandemisinde annelerin emzirme tutumları ve depresyon arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yürütülmüştür.

Gereç ve Yöntem

Araştırma Tasarımı

Araştırma, COVID-19 pandemisinde annelerin emzirme tutumları ve depresyon arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla tasarlanmış kesitsel analitik bir araştırmadır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırma, Google-anket formu kullanılarak oluşturulan veri toplama formlarının WhatsApp gruplarında paylaşılması yoluyla yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini, Google anket veri toplama yöntemi ile ulaşılan 0-1 yaş arası çocuğu olan anneler oluşturmuştur. Araştırmada en az ulaşılmaması gereken 0-1 yaş arası çocuğu olan anne sayısı G-Power 1.3.9.7. programı kullanılarak hesaplanmıştır. %95 güven aralığı, Tip 1 hata 0.05 ve etki değeri 0.20 olarak hesaplanan en düşük örnek büyüklüğü 327 anne olarak hesaplanmıştır. Araştırmada veri toplama sürecinde ulaşılan toplam anne sayısı 393'tür.

Araştırmaya dahil edilme kriterleri 0-1 yaş arası çocuğu olan, en az ilkokul mezunu, Türkçe okuma yazma bilen ve araştırmanın amacını okuduktan sonra onaylayıp, formları eksiksiz dolduran kadınlar olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Yöntemi

Araştırmanın verileri 2022 yılının Şubat-Mart-Nisan aylarında olmak üzere üç aylık sürede, Google anket ile soru formlarının linki oluşturulmuş ve WhatsApp aracılığıyla bireysel olarak veya gruplara gönderilerek kartopu yöntemiyle toplanmıştır. Veri toplama formunun ilk bölümünde annelere, araştırmanın amacı, araştırma ile elde edilecek çıktılar, formları doldururken harcayacağı ortalama süre konusunda açıklamada bulunulmuş, onayladıktan sonra formları doldurma aşamasına geçilmesi sağlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada Anket formu, Bebek Beslenmesi Tutum Ölçeği ve Edinburgh Postpartum Depresyon Ölçeği kullanılmıştır.

Anket Formu: Anket formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Annelerin tanıtıcı özelliklerini (sekiz soru), obstetrik özelliklerini (dört soru) ve COVID-19 hastalık ve aşı öyküsünü (dört soru) belirlemeye yönelik olmak üzere toplam 16 sorudan oluşmaktadır.

Bebek Beslenmesi Tutum Ölçeği (BBTÖ): De La Mora ve Russell (1999) tarafından emzirmeye karşı kadınların tutumlarını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş, Ekşioğlu ve ark. (2007) tarafından Türk toplumuna uyarlama çalışması yapılmıştır.^{31,32} Ölçekte anne sütüyle besleme ile ilgili dokuz madde, formül beslenme ile ilgili sekiz madde olmak üzere toplam 17 madde yer almaktadır. Formül beslenme maddeleri ters puanlandırılmaktadır (1=5, 2=4, 4=2, 5=1). Toplam tutum puanı 17 ile (biberonla beslemede pozitif tutum gösteren) 85 puan (emzirmede pozitif tutum gösteren) arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan emzirmeye yönelik olumlu tutumun olduğunu göstermektedir. Ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışmasında iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach Alpha değeri 0.71 olarak saptanmış³², bu araştırmada ise 0.58 olarak saptanmıştır.

Edinburgh Postpartum Depresyon Ölçeği (EPDÖ): Ölçek, postpartum dönemde kadınların depresyon riskini belirlemek amacıyla ilk olarak 1987 yılında Cox ve ark. tarafından geliştirilmiştir.³³ Türkiye'de geçerlilik güvenirlik çalışması 1996 yılında Engindeniz ve ark. tarafından yapılmıştır.²⁴ Ölçek dörtlü likert tipinde, 0-3 arasında puanlanana on sorudan oluşmaktadır. Ölçekten en yüksek 30 puan alınabilmektedir. Ölçekte, bir, iki ve dördüncü maddeler 0-1-2-3 şeklinde, üç, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz ve onuncu maddeler ise 3-2-1-0 şeklinde puanlanmaktadır. Ölçekten alınan 0-9 arası puan, depresyon açısından risk taşınmadığını, 10-12 puan, depresyon açısından az da olsa risk taşındığını, 13 puan ve üstü ise depresyon ihtimalinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin, geçerlik güvenirlik çalışmasında iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach Alpha değeri 0.87 iken³⁴, bu araştırmada 0.84 olarak saptanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde Statistical Package for Social Science (SPSS) Windows 26.0 programı kullanılmıştır. Sosyo-demografik değişkenler, sayı, yüzde ve ortalama kullanılarak belirtilmiştir. Ölçek, puan ortalamalarını etkileyebileceği düşünülen değişkenlerin etkisi bağımsız gruplarda t testi ve ANOVA testi ile değerlendirilmiş, ölçek puan ortalamaları arasındaki ilişki Spearman korelasyon analizi ile incelenmiştir. Sonuçların istatistiksel olarak anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Annelerin yaş ortalamasının 27.67 ± 5.80 olduğu, %31.8'inin 25-29 yaş grubunda olduğu saptanmıştır. Annelerin %49.3'ünün, eşlerinin ise %52.4'ünün yüksekokul/fakülte veya üzeri mezunu, %42.7'sinin ev kadını, %7.4'ünün eşiyile akraba olduğu, %63.4'ünün eşinin işçi ya da serbest çalışan olduğu son olarak %79.6'sının ise sosyal güvencesinin olduğu belirlenmiştir. Obstetrik özellikler incelendiğinde ilk gebelik yaşı ortalaması 24.31 ± 4.15 , gebelik sayısı ve doğum sayısı ortancası 1.00 (1.00-8.00), yaşayan çocuk sayısı ortancası 1.00 (1.00-6.00) olduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Annelerin Sosyo-demografik ve Obstetrik Özellikleri

Değişkenler	Bulgular
	Ort (SS)
Yaş (yıl)	27.67 (5.80)
İlk gebelik yaşı (yıl)	24.31 (4.15)
	Ortanca (En Düşük-En Yüksek)
Gebelik sayısı	1.00 (1.00-8.00)
Doğum sayısı	1.00 (1.00-8.00)
Yaşayan çocuk sayısı	1.00 (1.00-6.00)
Yaş	n (%)
15-19	18 (4.6)
20-24	116 (29.5)
25-29	125 (31.8)
30-34	82 (20.9)
35 ve üzeri	52 (13.2)
Öğrenim durumu	
Ortaöğretim ve altı	91 (23.2)
Lise mezunu	108 (27.5)
Yüksekokul/Fakülte veya üzeri	194 (49.3)
Çalışma durumu	
Ev Kadını	168 (42.7)
İşçi/ Serbest Çalışan	143 (36.4)
Memur	82 (20.9)
Nikah türü	
Resmi nikah	351 (89.3)
Dini nikah	42 (10.7)
Eş ile akrabalık durumu	
Evet	29 (7.4)
Hayır	364 (92.6)
Eş eğitim durumu	
Ortaöğretim ve altı	88 (22.4)
Lise mezunu	99 (25.2)
Yüksekokul/Fakülte ve üzeri	206 (52.4)
Eş çalışma durumu	
Çalışmıyor	24 (6.1)
İşçi/Serbest Çalışan	249 (63.4)
Memur	120 (30.5)
Sosyal güvence durumu	
Evet	313 (79.6)
Hayır	80 (20.4)
Toplam	393 (100)

Ort: Ortalama, SS: Standart Sapma, n:Sayı

Annelerin COVID-19 ve aşı olma özellikleri incelendiğinde, %43.0'nın şimdiye kadar COVID-19 pozitif olduğu, %48.6'sının son 14 gün içinde COVID-19 pozitif biriyle teması olduğu, %20.9'unun COVID-19 aşısı olmadığı saptanmıştır. COVID-19 aşısı olmayanların da %58.5'i aşının içeriğine ve koruyuculuğuna güvenmediği, %29.3'ü emzirdiği, %12.2'si de aşı olmak istemediği için aşı olmamıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Annelerin COVID-19 ve Aşı Olma Özellikleri

Değişkenler	Bulgular
	n (%)
Şimdiye kadar COVID-19 pozitif olma durumu	
Evet	169 (43.0)
Hayır	224 (57.0)
Son 14 gün içinde COVID-19 pozitif teması	
Evet	191 (48.6)
Hayır	202 (51.4)
COVID-19 aşısı olma durumu	
Evet	311 (79.1)
Hayır	82 (20.9)
COVID-19 aşısı olmama nedeni*	
Emziriyorum	24 (29.3)
Aşının içeriğine ve koruyuculuğuna güvenmiyorum	48 (58.5)
Aşı olmak istemiyorum	10 (12.2)
Toplam	393 (100)

*: Sadece COVID-19 aşısı olmayanlar, Ort: Ortalama, SS: Standart Sapma, n:Sayı

Annelerin, BBTÖ ve EPDÖ puan ortalamaları ve ilişkisi Tablo 3'te gösterilmiştir. BBTÖ puan ortalaması 65.54±6.74, EPDÖ puan ortalaması ise 10.70±6.25 olarak saptanmıştır. Annelerin %56.5'inin depresyon riski taşıdığı saptanmıştır. BBTÖ ve EPDÖ puan ortalamaları arasında negatif yönde, düşük düzeyde, anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=-0.101$, $p=0.045$) (Tablo 3).

Tablo 3. BBTÖ ve EPDÖ Puan Ortalamaları ve İlişkisi

Ölçekler	n (%)	Ort. ± SS	En Düşük-En Yüksek Puan	Ölçek/Alt Boyut En Düşük-En Yüksek Puanı	r	p
BBTÖ	393 (100)	65.54±6.74	36.00-81.00	17.00-85.00	-0.101	0.045
EPDÖ	393 (100)	10.70±6.25	00.00-29.00	00.00-30.00		
Depresyon açısından risk taşıyor (0-9 puan)	171 (43.5)	4.97±3.05	00.00-9.00			
Depresyon açısından risk taşıyor (10 puan ve üzeri)	222 (56.5)	15.12±4.14	10.00-29.00			
Toplam	393 (100)					

Ort: Ortalama, SS: Standart Sapma, n:Sayı, %:Yüzde, r: Spearman korelasyon analizi; $p<0.05$; BBTÖ: Bebek Beslenmesi Tutum Ölçeği; EPDÖ: Edinburgh Postpartum Depresyon Ölçeği

Tablo 4'te annelerin BBTÖ ve EPDÖ puan ortalamalarını etkilediği düşünülen bazı değişkenler gösterilmiştir. Tabloya göre değişkenlerin BBTÖ ve EPDÖ puan ortalamalarını istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemediği saptanmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. BBTÖ ve EPDÖ Puan Ortalamaları ile Bazı Değişkenlerin Karşılaştırılması

Değişkenler	BBTÖ			EPDÖ		
	Ort. ± SS	F*/t	p	Ort. ± SS	F*/t	p
Yaş						
15-19	65.66±6.09	2.325*	0.056	12.94±5.73	2.105*	0.079
20-24	64.19±7.40			11.76±6.45		
25-29	66.55±6.19			10.02±6.12		
30-34	66.35±6.91			10.06±6.06		
35 ve üzeri	64.82±6.03			10.21±6.31		
Öğrenim durumu						
Ortaöğretim ve altı	64.70±6.22	0.926*	0.397	11.17±5.67	0.745*	0.475
Lise mezunu	65.79±6.23			11.00±6.75		
Yüksekokul/Fakülte ve üzeri	65.80±7.24			10.31±6.23		
Çalışma durumu						
Ev Kadını	65.35±6.26	1.320*	0.268	10.38±6.38	0.424*	0.655
İşçi/Serbest Çalışan	65.16±6.89			10.84±5.99		
Memur	66.60±7.38			11.10±6.46		
Eş ile akrabalık durumu						
Evet	62.79±7.22	-2.296	0.486	11.00±7.40	0.264	0.051
Hayır	65.76±6.66			10.68±6.16		
Eş öğrenim durumu						
Ortaöğretim ve altı	65.26±6.19	2.790*	0.063	11.00±5.62	0.248*	0.780
Lise mezunu	64.34±7.26			10.36±6.57		
Yüksekokul/Fakülte ve üzeri	66.24±6.65			10.74±6.37		
Eş çalışma durumu						
Çalışmıyor	64.87±6.82	1.157*	0.316	12.83±6.28	1.554*	0.213
İşçi/Serbest Çalışan	65.24±6.95			10.48±6.00		
Memur	66.31±6.27			10.74±6.72		
Sosyal güvence durumu						
Evet	65.84±6.63	1.764	0.693	10.40±6.16	-1.881	0.895
Hayır	64.36±7.10			11.87±6.49		
Şimdiye kadar COVID-19 pozitif olma durumu						
Evet	65.41±6.40	-0.339	0.633	10.76±6.07	0.177	0.326
Hayır	65.64±7.00			10.65±6.40		
Son 14 gün içinde COVID-19 pozitif teması						
Evet	65.33±6.36	-0.605	0.277	11.16±5.83	1.412	0.053
Hayır	65.74±7.09			10.27±6.61		
COVID-19 aşısı olma durumu						
Evet	65.40±6.96	-0.812	0.080	10.74±6.37	0.254	0.396
Hayır	66.08±5.86			10.54±5.81		

Ort: Ortalama, SS: Standart Sapma, F*:ANOVA testi, t: Bağımsız gruplarda t testi, p<0.05; BBTÖ: Bebek Beslenmesi Tutum Ölçeği; EPDÖ: Edinburgh Postpartum Depresyon Ölçeği

Annelerin BBTÖ ve EPDÖ puan ortalamaları karşılaştırıldığında, depresyon açısından risk taşıyan annelerin BBTÖ puanları (64.78± 6.85), depresyon riski taşımayan annelere göre anlamlı olarak ($p < 0.05$) daha düşük saptanmıştır (Tablo 5).

Tablo 5. Annelerin BBTÖ ve EPDÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Depresyon Riski Durumu (EPDÖ)	BBTÖ		
	Ort. ± SS	t	p
Depresyon açısından risk taşıyor/0-9 puan (n=171)	66.53 ± 6.49	2.558	0.011
Depresyon açısından risk taşıyor/10 puan ve üzeri (n=222)	64.78± 6.85		

n:Sayı, %:Yüzde, Ort: Ortalama, SS: Standart Sapma, t: Bağımsız gruplarda t testi, BBTÖ: Bebek Beslenmesi Tutum Ölçeği; EPDÖ: Edinburgh Postpartum Depresyon Ölçeği

Tartışma ve Sonuç

COVID-19 salgını, her ülkenin korunma ve baş etmek için mücadele ettiği, 21. yüzyılın en tehlikeli tehditlerinden biri olmuştur.³⁵ Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi, doğum sonrası dönemde, bunaltı hissi ve karamsarlık açısından zaten risk altında olan annelerin mutlaka emzirmesini önermektedir.³⁶ Bu çalışmada, annelerin emzirmeye yönelik olumlu tutumlarının olduğu saptanmıştır. Brezilya'nın güneyinde bir devlet hastanesinde, 2018-2020 yılları arasında doğum yapan 547 annenin COVID-19 pandemisinde bebeklerini emzirme durumlarının incelendiği kohort çalışmasında, pandeminin anne sütünden erken ayrılma için bir risk faktörü olduğu, ancak pandemi döneminde ev dışında çalışmak zorunda olmamanın, ilk altı ayda sadece anne sütü ile beslenmeyi koruyucu bir faktör olduğu belirtilmiştir.³⁷ İngiltere'de yapılan bir çalışmada ise, ilk kez anne olan kadınların %41,8'i sokağa çıkma yaşının emzirme tutumlarına fayda sağladığını belirtmiştir.³⁸ COVID-19 pandemisi sırasında, Türkiye'nin de aralarında olduğu toplam 12 ülkeye özgü faktörlerin emzirme oranları üzerindeki etkisinin değerlendirildiği bir ileriye dönük kohort çalışmasında, 5612 kadından veriler toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, annenin COVID-19 tanısının ve sağlık bakımı ve doğum/doğum sonrası planlarındaki değişikliklerin emzirme oranlarını olumsuz yönde etkilemediğini ortaya koymuştur.³⁹ COVID-19 pandemisi döneminde 0-6 aylık bebeğini emziren annelerin, emzirme tutumlarının ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla Türkiye'de yapılan bir çalışmada da, bizim çalışmamıza benzer şekilde annelerin emzirmeye yönelik tutumlarının olumlu olduğu saptanmıştır.⁴⁰ Belirtilen çalışmalarda ve bu çalışmada, annelerin emzirme tutumlarının olumlu yönde olması, COVID-19 pandemisinde dünya çapında emzirmeye ilişkin mevcut kanıta dayalı klinik kılavuzların kısa bir süreliğine askıya alınmasının ardından, emzirmenin yararlarının SARS-CoV-2 bulaşma risklerinden daha ağır bastığına ilişkin elde edilen kanıtların hızla paylaşılması ile açıklanabilir.^{41,42} Pandemi salgınından kısa bir süre sonra yayımlanan emzirme kılavuzunun, annelerin bilgilerini ve sağlık uygulamalarını etkilemiş olabileceği ve anneler tarafından emzirmenin desteklendiği düşünülmektedir. Bu çalışmada, annelerin eğitim düzeylerinin yüksek, çoğunluğunun çalışıyor olmasının da bu sonuca katkısı olduğu düşünülmektedir. COVID-19 pandemisinde, annelerin depresyon açısından risk altında olduğu bildirilmektedir.^{29,30} Türkiye'de 0-12 aylık bebeği olan kadınların, COVID-19 pandemisinde yaşadığı korkunun postpartum depresyon ile ilişkisini incelemek amacıyla yapılan bir çalışmada, annelerin %32,6'sının postpartum depresyon açısından risk grubunda olduğu ve COVID-19 pozitif olma korkusu ne kadar yüksek olursa, depresyon düzeyinin de o kadar yüksek olduğu belirtilmiştir.⁴³ Türkiye'nin doğusunda yer alan bir ilin, Aile Sağlığı Merkezlerine kayıtlı toplam 211 anne ile yürütülen bir başka çalışmada ise, annelerin %23,2'sinin doğum sonu depresyon açısından risk altında olduğu ve COVID-19 korkusu arttıkça doğum sonu depresyon riskinin arttığı belirtilmiştir.⁴⁴ Türkiye'nin İç Anadolu bölgesinde yapılan bir diğer çalışmada ise, SARS-CoV-2 virüsü ile enfekte iken doğum yapan annelerin doğum sonrası depresyon oranı % 53,3 olarak belirtilmiştir. Ayrıca aynı çalışmada, COVID-19 pandemisinde postpartum depresyon olasılığının arttığı bildirilmiştir.⁴⁵ Araştırmalardan elde edilen sonuçlar genel olarak COVID-19 pandemisinde annelerin depresyon açısından risk altında olduğunu, ancak oranların farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada da, annelerin depresyon riskinin olduğunu, depresyon riski taşıyan annelerin oranının %56,5 olduğu, bir başka ifadeyle annelerin yarısından fazlasının depresyon riski taşıdığı belirlenmiştir. Araştırmalarda, depresyon riski oranlarının değişkenlik göstermesinin nedenleri olarak, araştırmaların yürütüldüğü birim, veri toplama yöntemi ve örneklem büyüklüğünün farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Literatür incelendiğinde, Edinburgh Postpartum Depresyon puan ortalaması eşik değer üzerinde olan annelerin, COVID-19 enfeksiyonunu yeni doğanlarına bulaştırmaktan korktuğu ve anne sütünün diğer enfeksiyonlardan korunmadaki önemi hakkında bilgi sahibi olmadıklarından dolayı depresyon risklerinin yüksek olduğu görülmektedir.³⁵ COVID-19 pandemi döneminde, yeni doğum yapmış annelerde depresyon ve emzirme ilişkisinin

araştırıldığı, kesitsel bir araştırmada da SARS-CoV-2 pandemisinin, doğum sonrası annelerin, doğum sonrası depresyonu etkilemediği, emzirmenin ise karantina sonrası dönemde, katı karantina düzenlemelerinin olduğu pandeminin erken evrelerine göre anlamlı derecede daha iyi olduğu belirtilmiştir.⁴⁶ Postpartum dönemde olan 324 kadınla, postpartum depresyonun emzirme üzerine etkisini saptamak amacıyla yapılan başka bir çalışmada ise, kadınların emzirme başarılarının orta düzeyde olduğu, dörtte birinin depresyonda olduğu ve depresyon ile emzirme arasında negatif bir ilişki olduğu belirlenmiştir.⁴⁷ COVID-19 pandemisi sürecinde, annelerin bebek besleme tutumlarını ve bu tutumları etkileyen faktörleri değerlendirmek amacıyla yapılan tanımlayıcı bir diğer çalışmada ise, 0-6 ay arasında bebeği olup emziren 402 annenin bebek besleme tutumlarının yüksek olduğu, depresyon riskinin ise düşük olduğu saptanmıştır.⁴⁸ Araştırmalarda, COVID-19 pandemisinde, annelerin emzirme tutumları ve depresyon riski arasındaki ilişki açıkça görülmektedir.^{35,46,47,48} Bu araştırmada da, belirtilen araştırmalara benzer şekilde depresyon açısından risk taşıyan annelerin emzirme tutumlarının, depresyon riski taşımayan annelere göre daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Bu araştırmada, annelerin hemen hemen yarısının şimdiye kadar COVID-19 pozitif ya da son 14 gün içinde COVID-19 pozitif temasının olmasının, çoğunluğunun COVID-19 aşısı olmasının ve emzirme tutumlarının yüksek olmasının depresyon riskinin düşük olmasına katkı sağladığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak; COVID-19 pandemisinde depresyon açısından risk taşıyan annelerin emzirme tutumlarının, depresyon riski taşımayan annelere göre düşük olduğu saptanmıştır. COVID-19 salgınında emzirmenin yararlarını kabul ederek, annenin ve yenidoğanın sağlığı izin veriyorsa, risklerin dikkatli bir şekilde tartışılmasından sonra sağlık hizmeti sağlayıcıları tarafından doğrudan emzirmenin veya anne sütünün alınmasının teşvik edilmesi gereklidir. Böylelikle, depresyon riski açısından dezavantajlı olan doğum sonrası dönemde ki kadınların, depresyondan korunmaları ve emzirme tutumlarını olumlu yönde geliştirmeleri için de önemli bir girişimde bulunmuş olunacaktır.

Yazar Katkı Oranları: Fikir/kavram: ZBA Tasarım: ZBA Veri Toplama: ZBA Veri İşleme: ZBA Analiz/Yorum: ZBA Literatür taraması: ZBA Yazma: ZBA

Çıkar Çatışması Bildirimi: Çıkar çatışması yoktur.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yapılan çalışmada, araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Araştırmanın yürütülmesi için Ege Üniversitesi Rektörlüğü Tıp Fakültesi Dekanlığı Tıbbi Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (Karar no: 22-1.1T/22 Tarih:28.01.2022) ve T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nden (Tarih:14.01.2022) onay alınmıştır Helsinki Deklarasyonu Prensipleri'ne uyularak araştırma yürütülmüştür. Tüm katılımcılara araştırmanın amacı, süreci ve sonuçlarının nasıl raporlanacağı ile ilgili bilgi verilmiş, yazılı onamları alınmıştır. Elde edilen verilerin araştırma dışında hiçbir şekilde kullanılmayacağı, korunacağı ve araştırmanın herhangi bir zamanında istedikleri takdirde ayrılacakları bilgisi verilmiştir.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Bu çalışma için finansal destek alınmamıştır. Araştırmanın etik kurul başvuru aşamasında yer alan ebek öğrencisi Zeynep Biltekin ve Ar. Gör. İlkay Ünal'a ve tüm annelere teşekkür ederim.

Kaynaklar

1. Dadi AF, Miller ER, Mwanri L. Postnatal depression and its association with adverse infant health outcomes in low- and middle-income countries: a systematic review and meta-analysis. *BMC Pregnancy Childbirth*. 2020;20:416. <https://doi.org/10.1186/s12884-020-03092-7>
2. Woldeyohannes D, et al. Effect of postpartum depression on exclusive breast-feeding practices in sub-Saharan Africa countries: a systematic review and meta-analysis. *BMC Pregnancy Childbirth* 2021;21:113. <https://doi.org/10.1186/s12884-020-03535-1>
3. Dadi AF, et al. Epidemiology of postnatal depression and its associated factors in Africa: A systematic review and meta-analysis. *PLoSOne* 2020;15(4):e0231940. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0231940>
4. Hutchens BF. Risk factors for postpartum depression: an umbrella review. *J Midwifery Womens Health* 2020;65:96–108.
5. Molgora S, et al. Predictors of postpartum depression among Italian women: a longitudinal study. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2022;19:1553.
6. World Health Organization (WHO). Breastfeeding and COVID-19. Scientific brief. Erişim adresi: WHO/2019-nCoV/Sci_Brief/Breastfeeding/2020.1 Erişim tarihi: 30.03.2023
7. Bilimsel Danışma Kurulu Çalışması. COVID-19 (SARS-CoV-2 enfeksiyonu) genel bilgiler, epidemioloji ve tanı. 2020;19.
8. Ahmad Zadeh Beheshti M, et al. Predictors of breastfeeding self-efficacy during the covid-19 pandemic. *J Neonatal Nurs* 2022;28:349–55.

9. Orvos JM, CDC guidance on coronavirus in pregnant. breastfeeding women. 2020. Erişim adresi: <https://www.contemporaryobgyn.net/view/cdc-guidance-coronavirus-pregnant-breastfeeding-women> Erişim tarihi: 01.04.2023
10. Bhatt H. Should COVID-19 mother breastfeed her newborn child? a literature review on the safety of breastfeeding for pregnant women with COVID-19. *Current nutrition reports* 2021;10(1):71–75. <https://doi.org/10.1007/s13668-020-00343-z>
11. Gribble K, et al. Implications of the COVID-19 pandemic response for breastfeeding, maternal caregiving capacity and infant mental health. *Journal of Human Lactation* 2020;36(4):591-603. <https://doi.org/10.1177/0890334420949514>
12. Rollins N, et al. A public health approach for deciding policy on infant feeding and mother–infant contact in the context of COVID-19. *The Lancet Global Health*. 2021;9(4):e552-e557.
13. Kaya Şenol D, Uçar Z. COVID-19'un gebelik, doğum öncesi bakım ve doğum üzerindeki etkileri. *TJFPMC*, 2022;16(1): 57-65.
14. Nalbantoğlu A, Nalbantoğlu B, Gökçay G. COVID-19 enfeksiyonu seyrinde annelerin emzirme ve anne sütü hakkında bilgi ve tutumları. *Namık Kemal Tıp Dergisi*. 2020; 8(3): 314-320.
15. Casal CS, Lei A, Young SL, Tuthill EL. A critical review of instruments measuring breastfeeding attitudes, knowledge, and social support. *J. Hum. Lact.* 2017;33:21.
16. Cotelos MDCS, Movilla-Fernández MJ, Pita-García P, Novío S. Infant feeding attitudes and practices of spanish low-risk expectant women using the IIFAS (Iowa Infant Feeding Attitude Scale). *Nutrients* 2018;10,520.
17. Khasawneh W, Kheirallah K, Mazin M, Abdulnabi S. Knowledge, attitude, motivation and planning of breastfeeding: a cross-sectional study among jordanian women. *Int. Breastfeed. J.* 2020;15, 60.
18. Didarloo A, Rahmatnezhad L, Sheikhi S, Khodai F. Relationship of spiritual health and perceived stress with breastfeeding self-efficacy: a survey on mothers with hospitalised neonates. *Int. J. Pediatr.* 2017;5:6179–6188.
19. Duran S, Kaynak S, Karadaş A. The relationship between breastfeeding attitudes and perceived stress levels of turkish mothers. *Scand. J. Caring Sci.* 2019;34:456–463.
20. Khodabandeh M, et al. Relationship between attitude towards breastfeeding and postpartum depression in Kerman, Iran. *Int. J. Pediatr.* 2020;8:11751–11759.
21. Mercan, Y, Selcuk KT. Association between postpartum depression level, social support level and breastfeeding attitude and breastfeeding self-efficacy in early postpartum women. *PLoS ONE* 2021;16:e0249538.
22. Mikšić Š, et al. Positive effect of breastfeeding on child development, anxiety, and postpartum depression. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2020;17:2725.
23. Definition and categorization of the timing of mother-to-child transmission of SARS-CoV-2: Scientific brief. [Internet]. Erişim adresi: file:///C:/Users/SBF025/Downloads/WHO-2019-nCoV-mother-to-child-transmission-2021.1-eng.pdf Erişim tarihi: 01.04.2023
24. Huang C, et al. Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *Lancet* 2020;395(10223):497–506.
25. Li Q, et al. Early transmission dynamics in Wuhan, China, of novel coronavirus–infected pneumonia. *N. Engl. J. Med.* 2020;382:1199-1207.
26. Guvenc G, et al. Anxiety, depression, and knowledge level in postpartum women during the COVID-19 pandemic. *Perspect. Psychiatr. Care* 2021;57:1449–1458.
27. Doyle FL, Klein L. Postnatal depression risk factors: an overview of reviews to inform COVID-19 Research, Clinical, and Policy Priorities. *Front. Glob. Women's Health* 2020, 1, 577273.
28. Lemmon ME, et al. Beyond the first wave: consequences of COVID-19 on high-risk infants and families. *Am. J. Perinatol.* 2020;37:1283–1288.
29. Rocca-Ihenacho L, Alonso C. Where do women birth during a pandemic? Changing perspectives on Safe Motherhood during the COVID-19 pandemic. *Journal of Global Health Science* 2020;2:(e4).
30. Kara P, Nazik E. COVID-19 pandemisinde gebelerin psikolojik sağlık sonuçları: tanımlayıcı çalışmaların sistematik bir derlemesi. *KSÜ Tıp Fak Der.*2022;17(1):193-201.
31. De La Mora A, Russell DW. The Iowa Infant Feeding Attitude Scale: Analysis of reliability and validity. *Journal of Applied Social Psychology* 1999; 29(11):2362-80. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1559-1816.1999.tb00155.x>
32. Eksioğlu A, Yeşil Y, Çeber Turfan E. Bebek beslenmesi tutum ölçeğinin (Iowa) Türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi (HEAD)* 2016;13(3):209-15.
33. Cox JL, Holden JM, Sagovsky R. Detection of postnatal depression: Development of the 10-item Edinburgh postnatal depression scale. *British Journal of Psychiatry*, 1987;150(6):782–786. <https://doi.org/10.1192/bjp.150.6.782>
34. Engindeniz AN, Küey L, Kültür S. Edinburg Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği Türkçe Formu geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Bahar Sempozyumları* 1996;1:51-52.
35. Doshi B, et al. Study of anxiety, fear and depression associated with breastfeeding in COVID-positive Mothers. *J South Asian Feder Obst Gynae* 2021;13(5):296–300.
36. Centers For Disease Control And Prevention Coronavirus Disease, Stres and coping. 2019. Erişim adresi: https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/daily-life-coping/managing-stressanxiety.html?CDC_AA_refVal=https%3A%2F%2Fwww.cdc.gov%2Fcoronavirus%2F2019-ncov%2Fprepare%2Fmanaging-stress-anxiety.html#risk Erişim tarihi: 01.04.2023

37. Holand BL, et al. Association between breastfeeding and complementary feeding in pre-pandemic and pandemic COVID-19 times: maternal cohort study. *J. Pediatr. (Rio. J)* 2022;98(5):496-503. doi: 10.1016/j.jped.2021.12.007.
38. Brown A, Shenker N, Experiences of breastfeeding during COVID-19: lessons for future practical and emotional support. *Matern Child. Nutr.* 2021;17(1). doi: 10.1111/mcn.13088.
39. Ganho-Ávila A, et al. The impact of COVID-19 on breastfeeding rates: An international cross-sectional study. *Midwifery* 2023;120,103631. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2023.103631>
40. Toksöz F, et al. Attitudes toward breastfeeding of mothers breastfeeding 0-6-month-old infants during the COVID-19 pandemic and impacting factors. *Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi* 2023;5(2):71-79.
41. Spatz DL, et al. Promoting and protecting human milk and breastfeeding in a COVID-19 world. *Front. Pediatr* 2021; 8:633700. doi: 10.3389/fped.2020.633700
42. Vassilopoulou E, et al. Breastfeeding and COVID-19: from nutrition to immunity. *Front. Immunol.* 2021;12. doi: 10.3389/fimmu.2021.661806
43. Yılmaz B, et al. Koronavirüs salgınında yaşanan korku ve postpartum depresyon ilişkisi: Kesitsel bir çalışma. *MKÜ Tıp Dergisi.* 2022;13(47):370-378. <https://doi.org/10.17944/mkutfd.1061490>
44. Kurt N, et al. The effect of COVID-19 fear in the postpartum period on mothers' obsessivecompulsive behaviors related to baby care and postpartum depression. *Journal of Midwifery and Health Sciences.* 2023;6(1):7-13.
45. Işıksalan MM, et al. "SARS-CoV-2 ile enfekte iken doğum yapan kadınlarda postpartum depresyon riski artıyor mu? Türkiye'de bir pilot çalışma." *Kocaeli Med J.* 2021;10(1):29-34.
46. Günkaya OS, et al. The effects of quarantine on postpartum depression, sleep quality and breastfeeding: Comparison of two different intensity period. *Journal of Experimental and Clinical Medicine* 2022;39:169-173.
47. Aksoy YE, et al. Postpartum depresyonun emzirme üzerine etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2016;5(3):90-96.
48. Guner UC, Inan B. Mothers' infant feeding attitudes and the influencing factors during the covid-19 pandemic process: facebook, instagram example. *TJFPMC,* 2022;16(2):357-366.